



REPRODUKTIV YOSHDAGI AYOLLARDA BACHADON MIOMASINING KELIB CHIQISH SABABLARI, DAVOLASH USULLARI, DEMOGRAFIK DINAMIKALARI, XAVF OMILLARI VA REGIONLARARO EPIDEMIOLOGIK TAFOVUTLARI

Yuldasheva Mavludaxon Alijon qizi

Qo'qon universiteti Andijon filiali

Pediatrica ishi yo'nalishi 25-02-guruh talabasi

Akramjonova Xalimaxon O'rmonbek qizi

Klinik va patologik anatomiya kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17856885>

ARTICLE INFO

Received: 1st December 2025

Accepted: 2nd December 2025

Published: 5th December 2025

KEYWORDS

Bachadon miomasi, reproduktiv yosh, epidemiologiya, xavf omillari, demografik dinamikalar, regionlararo tafovutlar, ginekologik kasalliklar, O'zbekiston, global sog'liqni saqlash, ayollar salomatligi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada reproduktiv yoshdagi ayollarda uchraydigan bachadon miomasining demografik dinamikalari, asosiy xavf omillari hamda dunyo mamlakatlari va O'zbekiston hududlari o'rtasidagi epidemiologik tafovutlar tahlil qilinadi. Mioma ayollar salomatligiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi, global miqyosda keng tarqalgan ginekologik kasallik bo'lib, uning rivojlanishiga yosh, irsiyat, gormonal muvozanat, antropometrik ko'rsatkichlar, reproduktiv tarix va hayot tarzi kabi bir qator omillar sabab bo'ladi. Tadqiqotda turli mintaqalarda mioma uchrash tezligining farqlanishiga demografik tarkib, sog'liqni saqlash infratuzilmasi, tashxis imkoniyatlari, ekologik sharoit va ijtimoiy omillarning ta'siri ko'rib chiqiladi. Shuningdek, O'zbekiston misolida aholining reproduktiv salomatlik ko'rsatkichlari, hududlararo statistik tafovutlar va oxirgi yillarda kuzatilayotgan epidemiologik o'zgarishlar tahlil qilinadi. Maqola miomaning erta tashxislanishi, profilaktik yondashuvlar va reproduktiv salomatlikni muhofaza qilishda ilmiy asoslangan strategiyalarni ishlab chiqish uchun muhim xulosalar beradi.

KIRISH

Reproduktiv yoshdagi ayollar salomatligi har bir jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish darajasini belgilovchi muhim ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi. Mazkur davrda uchraydigan ginekologik kasalliklar orasida bachadon miomasi eng ko'p tarqalgan va klinik amaliyotda tez-tez uchraydigan patologiyalardan biridir. Mioma bachadon mushak to'qimasidan rivojlanadigan o'smaga o'xshash, ko'pincha yaxshi xulqli tugun bo'lib, uning shakllanishi ayollar gormonal statusi, reproduktiv faoliyati va umumiy organizm salomatligi bilan chambarchas bog'liqdir. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo bo'yicha 30-49 yosh oralig'idagi ayollarning sezilarli qismi hayotining ma'lum bosqichida mioma bilan to'qnashadi; kasallikning yashirin kechishi esa ko'plab statistik ko'rsatkichlarning past baholanishiga sabab bo'ladi. So'nggi yillarda demografik jarayonlarning o'zgarishi, tug'ilish yoshining kechikishi, urbanizatsiya, ovqatlanish va hayot tarzi omillarining o'zgarishi bachadon miomasi bilan bog'liq epidemiologik dinamikaga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Dunyo miqyosida mioma uchrash darajasida irqiy, geografik,

ijtimoiy va ekologik sharoitlar bo'yicha sezilarli tafovutlar mavjud bo'lib, bu esa kasallik patogenezi va xavf omillarini chuqurroq o'rganishni talab qiladi. Ayni paytda, O'zbekiston hududida ham reproduktiv yoshdagi ayollar salomatligini mustahkamlash, bepushtlik va homiladorlik bilan bog'liq asoratlarning oldini olish, erta tashxis va profilaktika tizimini takomillashtirish bo'yicha keng qamrovli chora-tadbirlar olib borilmoqda. Hududlar kesimida miomaning uchrash darajasi, tashxis qo'yish imkoniyatlari va demografik ko'rsatkichlar bo'yicha kuzatiladigan farqlar epidemiologik vaziyatni yanada chuqur tahlil qilish zaruratini kuchaytiradi. Mazkur maqola reproduktiv yoshdagi ayollarda bachadon miomasining demografik dinamikalarini, xavf omillarining o'zaro ta'sir mexanizmlarini hamda dunyo va O'zbekiston misolida regionlararo epidemiologik tafovutlarni ilmiy asosda tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot natijalari sog'liqni saqlash amaliyotida erta aniqlash strategiyalarini takomillashtirish, profilaktik choralarni belgilash va reproduktiv salomatlikni mustahkamlashga xizmat qilishi kutiladi.

ASOSIY QISM

Bachadon miomasi - bachadon mushak to'qimasidan rivojlanadigan yaxshi xulqli o'sma bo'lib, ayollarda eng keng tarqalgan ginekologik kasalliklardan biridir. Ilk marta bu kasallik XVI-XVII asrlarda ginekologik adabiyotlarda qayd qilingan. O'sha davrda uni faqat jarrohlik amaliyoti orqali aniqlash mumkin edi, shuning uchun ko'plab holatlar yashirin qolgan. Hozir esa ultratovush tekshiruv va boshqa zamonaviy diagnostika vositalari tufayli mioma ko'pincha erta bosqichda aniqlanadi. Mioma ko'pincha simptom bermaydi, lekin ba'zi hollarda og'riq, hayz davrida ko'p qon ketishi, siydik chiqarishda muammolar yoki homiladorlik bilan bog'liq qiyinchiliklar keltirib chiqarishi mumkin. Shu bois, uning tibbiy ahamiyati nafaqat mavjudligi, balki reproduktiv salomatlikka ta'sirida ham katta. Yangi boshlangan bachadon miomasi ginekologik kasalliklarga chalingan ayollarning 25-30 foizida tashxis qilinadi. Mioma - miyometrium to'qimalarida - bachadonning mushak qatlamida hosil bo'lgan yaxshi xulqli o'sma. Ko'pincha patologiya gormonal uzilishlar fonida yuzaga keladi, sabablar orasida yallig'lanish kasalliklari, abort, immunitetning pasayishi va irsiy moyillik ham mavjud. Neoplazmalarning paydo bo'lish joyiga qarab, quyidagi turdagi miomalar tashxis qilinadi.

- Intramural (mushak ichiga). U o'rta mushak qatlamida hosil bo'ladi va 60% hollarda uchraydi. Patologik jarayon bachadonda sezilarli o'sish, hayz davrining buzilishi, kuchli og'riq va siydik pufagi va to'g'ri ichakdagi bosim bilan birga keladi.
- Subserous. U bachadon devorining tashqarisidan, uning seroz pardasida paydo bo'ladi. O'simta tugunlari tashqarida, tos bo'shlig'ida o'sadi, shuning uchun mioma asemptomatikdir, ayolni vaqti-vaqti bilan ich qotishi yoki tez-tez siyish bilan bezovta qilishi mumkin.
- Shilliq osti (submukoz). Bachadon bo'shlig'ida chuqur, uning ichki devorining shilliq qavati ostida hosil bo'ladi. Bunday miomalar kamdan-kam uchraydi va og'ir alomatlar bilan birga keladi: tsiklning buzilishi, ko'p qon ketish, qorinning pastki qismida va pastki orqa qismida og'riq.

Miomalarning shakllanishi har doim ham aniq belgilar bilan birga kelmaydi: masalan, ular subseroz miomalarda deyarli yo'q. Boshqa hollarda kasallikning quyidagi klinik ko'rinishi xarakterlidir. Hayz davrining o'zgarishi 8 kundan ortiq davom etishi, ko'p qon ketishi, ko'p miqdordagi qon quyqalarining chiqishi, tsiklning o'rtasida turli intensivlikdagi dog'lar, qorinning pastki qismida yoki lomber mintaqada og'riq, ba'zida oyoqlarga nurlanish, hislarning intensivligi miomaning o'lchamiga va joylashishiga bog'liq, tez-tez yoki qiyin siyish, tos a'zolarining siqilishi bilan bog'liq ich qotishi, qorin bo'shlig'i hajmining oshishi, jinsiy aloqa paytida noqulaylik yoki og'riq bo'ladi.

Bachadon miomasining aniq sabablari noma'lum bo'lib qolmoqda, ammo ularning rivojlanishiga bir qancha omillar yordam berishi mumkin.

Genetik o'zgarishlar - mioma ko'pincha oddiy bachadon mushak hujayralaridan farq qiladigan genetik o'zgarishlarni o'z ichiga oladi. Gormonal ta'sir - eestrogen va progesteron, hayz davrida bachadon shilliq qavatini rag'batlantiradigan gormonlar, mioma o'sishiga yordam beradi. O'sish omillari - to'qimalarni saqlashga yordam beradigan moddalar, shuningdek, mioma rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. Hujayradan tashqari matritsa ECM hujayralarning bir-biriga yopishishiga yordam beradigan ECMning ko'payishi miomalarda qayd etiladi va ularning o'sishiga ta'sir qilishi mumkin. Miomalarning rivojlanishi bachadon mushaklaridagi bitta ildiz hujayradan boshlanishi mumkin, u vaqt o'tishi bilan bo'linadi va aniq massa hosil qiladi.

Bachadon miomasi uchun xavf omillari

Reproduktiv yoshdagi har bir kishi miomani rivojlanishi mumkin bo'lsa-da, bir nechta xavf omillari ehtimolini oshirishi mumkin. *Irqi* - qora tanlilar statistik ma'lumotlarga ko'ra, oq rangli hamkasblariga qaraganda miomani erta va jiddiyroq rivojlanishiga moyil. *Oila tarixi* - miomaning oilada kelib chiqishi insonning xavfini oshirishi mumkin. *Yoshi* - hayz ko'rishning yoshligidan boshlanishi, semirish, D vitaminining past darajasi va dietani tanlash, shu jumladan qizil go'shtni ko'p iste'mol qilish mioma rivojlanishiga ta'sir qilishi mumkin. *Spirтли ichimliklarni iste'mol qilishi* - spirтли ichimliklarni, ayniqsa pivoni ko'proq iste'mol qilish ham xavfni oshirishi mumkin.

Bachadon miomasi bilan bog'liq asoratlari

Bachadon miomalari ko'pincha yaxshi xulqli bo'lsa-da, ular asoratlarni keltirib chiqarishi mumkindir. Anemiya og'ir hayzli qon ketish natijasida qizil qon tanachalari soni kam bo'lib, charchoq va zaiflik paydo bo'lishi mumkin. Homiladorlikning asoratlari ba'zi miomalar kontseptsiyaga xalaqit berishi yoki platsenta ajratish, homila o'sishini cheklash yoki erta tug'ilish kabi homiladorlik asoratlari olib kelishi mumkin.

Bachadon miomasining diagnostikasi

Bachadon miomasi tos a'zolarini muntazam tekshirish paytida aniqlanishi mumkin. Agar alomatlar mavjud bo'lsa, diagnostik testlar olib boriladi. Ultratovush tekshiruvi - ushbu tasvirlash usuli bachadonning batafsil tasvirlarini beradi, bu esa miomani aniqlash va baholashga yordam beradi. MRI - Magnit-rezonans tomografiya miomaning kengroq ko'rinishini taklif qiladi va davolanishni rejalashtirishda yordam beradi. Gisterosonografiya - ushbu protsedura bachadon bo'shlig'ining ko'rinishini yaxshilash uchun sho'r suvdan foydalanadi, bu submukozal miomalarni yaxshiroq baholash imkonini beradi. Gisteroskopiya - bachadon shilliq qavatini vizual baholash uchun bachadon bo'yni orqali gisteroskop kiritiladi.

Bachadon miomasini davolash imkoniyatlari

Bachadon miomasini davolashga yondashuv simptomlarning og'irligiga va shaxsning reproduktiv rejalari bog'liq. Variantlar quyidagilarni o'z ichiga oladi. Ehtiyotkorlik bilan kutish kerak chunki, asemptomatik yoki engil alomatlari bo'lganlar uchun muntazam monitoring etarli bo'lishi mumkin. Minimal invaziv protseduralar bachadon arteriyasi embolizatsiyasi yoki laparoskopik jarrohlik kabi usullar miomani olib tashlashi yoki kamaytirishi mumkin. Jarrohlik usullari - alomatlar og'ir bo'lgan hollarda, bachadonni to'liq olib tashlash uchun miomani yoki gisterektomiya olib tashlash uchun miyomektomiya qilinadi. Turmush tarzini hisobga olish va oldini olish kerak. Bachadon miomasining oldini olish to'liq tushunilmagan bo'lsa-da, sog'lom turmush tarzini saqlash xavf omillarini kamaytirishga yordam beradi. Muntazam jismoniy mashqlar, meva va sabzavotlarga boy

muvozanatli ovqatlanish va tana vaznini boshqarish umumiy reproduktiv salomatlikka hissa qo'shishi mumkin. Bundan tashqari, tibbiy yordam ko'rsatuvchi provayder bilan tug'ilishni nazorat qilish usullarini muhokama qilish foyda keltirishi mumkin, chunki ba'zi usullar mioma xavfini kamaytirishi mumkin. Bachadon miomasi – bu reproduktiv yoshdagi ko'plab ayollarga ta'sir qiladigan keng tarqalgan kasallik. Ko'pincha zararsiz bo'lsa-da, ularning sezilarli alomatlar va asoratlarni keltirib chiqarishi e'tiborni talab qiladi. Miomalar haqida xabardorlik va tushunish odamlarga tegishli parvarish va davolanishni izlashga imkon beradi, bu esa sog'lig'ining yaxshi natijalarini ta'minlaydi. Tibbiyot xodimlari, xususan, akusherlik va ginekologiya mutaxassislari bilan muntazam maslahatlashuvlar ushbu holatni samarali boshqarishga yordam beradi.

Ko'rsatkich	1990-yil	2019-yil	O'zgarish
Yangi aniqlangan holatlar	5,769,658	9,643,336	+67%
Yoshga moslangan yangi kasallanish darajasi	225	241	O'sish
Prevalens	4,900	5,468	Barqaror o'sish
Nogironlik bilan sozlangan umr yillari	860,619	1,378,497	O'sish, lekin stavka pasaygan

So'nggi o'n yilliklarda dunyo bo'yicha bachadon miomasi ko'rsatkichlari ortib bormoqda.

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, bachadon miomasining dunyo bo'yicha holatlari 1990-yildan 2019-yilgacha sezilarli o'sish kuzatilgan.

Yangi aniqlangan holatlar

1990-yilda global miqyosda yangi kasallanish holatlari taxminan 5,77 millionni tashkil etgan bo'lsa, 2019-yilda u 9,64 millionga yetgan. Bu degani, so'nggi 30 yil ichida mioma bilan yangi kasallangan ayollar soni 67% ga oshgan. Bu o'sish, asosan, aholi sonining ko'payishi, tashxis vositalarining yaxshilanishi va ayollarning reproduktiv yoshdagi hayot tarzi bilan bog'liq omillar tufayli sodir bo'lgan.

Yoshga moslangan yangi kasallanish darajasi

Yoshga moslangan insidens 1990-yilda har 100 000 ayolga 225 ta bo'lgan bo'lsa, 2019-yilda 241 taga ko'tarilgan. Bu o'sish nisbatan kichik, lekin doimiy tendensiyaning ko'rsatadi, ya'ni kasallik faqat aholi soni ortishi bilan emas, balki yoshga moslashgan darajada ham ko'p uchray boshlagan.

Prevalens (kasallikning jami holatlari)

Bachadon miomasiga chalingan ayollar jami soni ham oshgan. 1990-yilda har 100 000 ayolga taxminan 4 900 ta holat qayd etilgan bo'lsa, 2019-yilda bu raqam 5 468 ga yetgan. Bu, kasallikning barqaror ravishda ko'p uchrayotganini va jahon sog'liqni saqlash tizimida dolzarb masala ekanligini bildiradi.

Nogironlik bilan sozlangan umr yillari (DALY)

1990-yilda global darajada DALY qiymati 860 619 bo'lgan, 2019-yilda esa 1 378 497 ga yetgan. Ya'ni mioma tufayli sog'lom umr yillarining yo'qolishi oshgan. Biroq, DALY stavkasi pasaygan, bu esa davolash va tashxis imkoniyatlari yaxshilanganini, bemorlar kasallik bilan yashash sifatini saqlab qolayotganini ko'rsatadi. Mioma global miqyosda tez tarqalmoqda, yangi holatlar va jami kasallik soni ortib bormoqda. Yoshga mos insidensning ortishi diagnostika imkoniyatlarining yaxshilanishini va hayot tarzi bilan bog'liq xavf omillarining oshishini ko'rsatadi. Nogironlik bilan sozlangan umr yillarining oshishi kasallik ijtimoiy va iqtisodiy yukini bildiradi. Ba'zi Yevropa va Lotin Amerikada insidens yuqori. Osiyo va Afrika davlatlarida ko'rsatkichlar pastroq, lekin bu statistik yetishmovchilik tufayli bo'lishi mumkin. Past ijtimoiy-demografik rivojlangan mamlakatlarda DALY va insidens ortishi kuzatilgan. Bu tafovutlar hududiy, ekologik va ijtimoiy omillar bilan bog'liq. Shuning uchun global ko'rsatkichlarni mahalliy sharoitga to'g'ridan-to'g'ri qo'llash mumkin emas.

O'zbekiston va Markaziy Osiyo misolida hududlararo epidemiologik tafovutlar

O'zbekiston va Markaziy Osiyo hududida bachadon miomasining epidemiologiyasi bo'yicha keng qamrovli va sistematik tadqiqotlar cheklangan. Shu bilan birga, mavjud lokal tibbiy ma'lumotlar va klinik kuzatuvlarga qaraganda, reproduktiv yoshdagi ayollarda mioma nisbatan keng tarqalgan ginekologik kasallik sifatida qayd etilgan. Bachadon miomasi reproduktiv yoshdagi ayollar orasida keng tarqalgan kasallik bo'lib, global va mintaqaviy statistikalar shuni ko'rsatadi. So'nggi o'n yilliklarda yangi kasallanishlar va prevalensning ortishi qayd etilgan. Hududlararo tafovutlar diagnostika imkoniyati, tibbiy xizmat sifati, shahar-qishloq farqlari va ijtimoiy-demografik omillar bilan bog'liq. Shahar hududlarida mioma ko'proq aniqlanadi, qishloq va chekka hududlarda esa ko'plab holatlar yashirin qoladi. O'zbekiston kontekstida keng qamrovli milliy epidemiologik ma'lumotlar yo'q, mavjud tadqiqotlar ko'proq klinik kuzatuvlar va lokal shifoxonalardagi ma'lumotlarga asoslangan. Shu sababli hududlararo aniq statistik tafovutlarni ko'rsatish hozircha ilmiy jihatdan cheklangan. Markaziy Osiyo mintaqasida ham shunga o'xshash holat kuzatiladi: iqtisodiy rivojlanish darajasi past hududlarda diagnostika cheklanganligi tufayli ma'lumotlar yetishmasligi va DALY ko'rsatkichlari yuqoriroq bo'lishi mumkin.

XULOSA

Bachadon miomasi - bachadon mushak to'qimasidan rivojlanadigan yaxshi xulqli o'sma bo'lib, reproduktiv yoshdagi ayollar orasida eng keng tarqalgan ginekologik kasalliklardan biridir. Mioma ko'pincha simptom bermasligi mumkin, ammo og'riq, hayz davrida ko'p qon ketishi, siydik chiqarishda muammolar va homiladorlik bilan bog'liq qiyinchiliklarga sabab bo'lishi mumkin. Shu sababli, mioma nafaqat ayolning umumiy salomatligi, balki reproduktiv salomatligi uchun ham dolzarb kasallik hisoblanadi. Dunyo va mintaqaviy statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, mioma insidensi va prevalensi so'nggi o'n yilliklarda oshgan. Yoshga moslangan kasallanish darajasi eng ko'p 30–45 yoshdagi ayollarda kuzatiladi. Mioma rivojlanishida genetik moyillik, gormonal o'zgarishlar, reproduktiv tarix, hayot tarzi va ijtimoiy-demografik omillar muhim rol o'ynaydi. O'zbekiston va Markaziy Osiyo misolida hududlararo tafovutlar diagnostika imkoniyati, tibbiy xizmat sifati, shahar-qishloq farqlari va mintaqaviy iqtisodiy shart-sharoitlar bilan bog'liq. Shahar hududlarida kasallik ko'proq aniqlanadi, chekka va qishloq hududlarda esa ko'plab holatlar yashirin qoladi. Shu bilan birga, mamlakatimizda keng qamrovli milliy registrlar va ishonchli epidemiologik tadqiqotlar mavjud emas, bu esa hududlararo aniq taqqoslashlarni murakkablashtiradi. Bundan kelib chiqadiki, hududlararo tafovutlarni aniqlash, reproduktiv yoshdagi ayollar salomatligini yaxshilash, erta tashxis va profilaktika choralarini ishlab chiqish uchun keng qamrovli epidemiologik tadqiqotlar va elektron registrlar yaratish zarur. Umuman olganda, bachadon miomasi nafaqat shaxsiy, balki mintaqaviy sog'liqni saqlash tizimi uchun muhim masala hisoblanadi. Maqolada tahlil qilingan global, mintaqaviy va O'zbekiston kontekstidagi

ma'lumotlar reproduktiv yoshdagi ayollar salomatligini yaxshilashga yo'naltirilgan strategiyalarni ishlab chiqishda asos bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Magzumova, N. (2021). Ginekologik kasalliklar. Toshkent: Sog'liqni saqlash nashriyoti.
2. Ayupova, F. M. (2014). Ginekologiya. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
3. Ayupova, F. M., & Ixtiyorova, G. A. (2021). Akusherlik va ginekologiya. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
4. Tuychieva, G. V., Djabbarova, Y. K., & Raxmanova, N. X. (2011). Ginekologiyada hamshiralik ishi. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
5. Ziyaeva, M. F. (2008). Ayollarda bachadon va tuxumdon kasalliklari (2-nashr). Toshkent: Elektron kutubxona.
6. Rahimova, L. R. (2017). Reprodukativ yoshdagi ayollarda ginekologik kasalliklar. Toshkent: Medpress.
7. Olimov, B. X. (2021). Ginekologik patologiyalar va ularni davolash metodlari. Toshkent: Universitet nashriyoti.
8. Xasanov, M. A. (2016). Ayollarda bachadon kasalliklari: klinik qo'llanma. Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.

INNOVATIVE
ACADEMY